ЈЕВТО М. МИЛОВИЋ (Титоград)

О КЛЕТВИ

Поводом једног писма окружног которског поглавара Јосипа Пајтонија, у којем се каже да ће у одговорност Петра I Петровића Његоша панути »свака мјера која ће се узет за ставит узду нападенијам и неприликам пакостним от Церногорацах«, владика одговара да се он ни најмање не осјећа кривим за преступе неких Црногораца и да се увијек савјесно и поштено трудио да се одржава сусједски мир са Которским округом. Он га подсјећа да »ни један одговор који се односи до народнијех дјелах« не зависи од његове архипастирске власти и сопствене воље и узвраћа му како његово »п[реузвишено] г[оспоство] има градове, тамнице, сенџире, и силу милитарску, и пандуре и сваку потребиту јакост и снагу«, па и поред свега тога не успијева »зле и непоштене људе устрашит и привест у послушаније«.

Оружје владике Петра I били су језик и перо. Он је клео и у камен затуцао непослушне и самовољне Црногорце.

Слободни смо да овдје наведемо неколико његових страшних клетви.

*

Петар I моли и заклиње Морачане и Ускоке 14/26. марта 1790: »Зато вас молим и свакога страшнијем именом божијем заклињем немоте тога сиромаха ћерати и ту земљу грабити но се проћите от

њега и от његове напасти. Који ли неће послушати такви да је у господа Бога проклет и да му све буде проклето и злосрећно, а правима и послушним да буде Бог у помоћ.« (Милорад Медаковић, Повѣстница Црнегоре, Земун, 1850, стр. 115–116).

*

Петар I савјетује Глуходољанима 1791. године да не слушају неке варалице који хоће »да их воде некуђе преко мора« у рат да с њима тргују и своје »ћесе напуњају« и упућује клетву ономе који би тамо пошао: »... да Бог дâ да му тамо буде зли пут и зла срећа, да срамотно погине и да га је анатема како и Јуду предатеља и проклетога Вука Бранковића. . .« (Писмо Петра I чува се у Бечу, у Државном архиву: Osterreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof – und Staatsarchiv, 1 Montenegro 1775–92; видјети: Јевто М. Миловић, *Петар I Петровић Његош, Писма и друга документа,* грађа 1780–1820, Титоград 1987, стр. 49 и 50).

*

Петар I изјављује »међу више Црногораца«: »Но сад проклет био сваки брат Црногорац, који би добјегшег чоека и на саму вјеру невјерној траги из ове слободне земље предавао: у слободну земљу ступивши, ма ког рода или племена био син, мора бити слободан и јест, а не у робства вериге да пада, из које је измакао да слободу нађе. Наша врата слободе нек су сваком слободу иштећем отворена.« (Милорад Медаковић, Повѣстница Црнегоре, Земун, 1850, стр. 232).

*

Петар I преклиње 15/27. фебруара 1791. године Ришњане да помире кумством брата Поповића и неког хришћанина из Дражина Врта: »... и свакога молим и Богом вседржитељем заклињам да не би који у ови посâ сметâ или реченога Поповића којијем начином на зло подигâ, али укорио и каком ријечи прикорио. Који ли би се такви нашâ, да је от Бога проклет и да му Бог среће не дâ, но да га његовом силом порази. . .« (Душан Д. Вуксан, Посланице, Цетиње, 1935, стр. 34).

*

Петар I задужује Дупиљане 13/25. јуна 1794. године да присиле сестру Јова Вулетића »која је на Терново удата« и која је напустила свога мужа да се врати своме мужу и да с њим живи: ». . .неће ли ве

послушат, а уно који би је чојек у нашу епархију узео, таквому узео Бог здравље и свако добро од овога свијета и будуштаго, на њега сваку несрећу и свако зло, пак на верху жестоку губу и живину на његово тијело, и који би је поп вјенчâ да је проклет и свезан душом и тијелом сего свијета и будуштаго« (Павле Мијовић, *Неколике необјављене посланице Петра Првог*, Гласник Одјељења умјетности Друштва за науку и умјетност Црне Горе, Титоград, 1976, књ. I, стр. 105).

*

Петар I налаже 25. јула (6. августа) 1794. године Збору паштровскоме да приволе Давидовића и Станка Сћепчева и њихову својту, да се не свете старцима и дјеци која су на дому остали и да не уништавају њихова имања: ». . . који ли не послуша и Бога се убојати не хоће, такви од силнога и страшнога имена божија да будет проклет и да му погине свака срећа и сваки напредак од његова дома и да зле са свијем домом од крепке деснице божије погине. . .« (Душан Д. Вуксан, П о с л а н и ц е, Цетиње, 1935, стр. 34).

*

Петар I је 11/23. децембра 1797. године потписао сентенцију о умиру Ријечке нахије с Његушима: ». . . и који би чоек ови суд поколебâ и смутио таквога да господ Бог смути и порази немилостиво. Амин«. (Лист Ц р н о г о р к а, 1884. године).

*

Петар I је потписао и печатом потврдио сентенцију од 3/15. априла 1800. године: ». . . и који не би пристао и послушао како више изговара, такви от господа Бога да будет проклет и да га сила божија жестоко и немилостиво поразн и сакру[ши], са свијем његовијем домом« (Лаза Поповић, П и с м а в л а д и к е П е т р а I).

*

Поводом неке крађе из цркве на Ловћену и из саборне цркве на Његушима Петар I пише 14/26. јуна 1813. становницима Његуша: »Сувише, молићемо господа Бога вседержитеља пред којијем ништа скривено ни потајно бит не може да он те лупеже објави и кастига његовом крепком и силном десницом, да им тâ шићар са злôм срећом у њихове руке и у њихове домове уљезе и сваки зли и злосрећни напредак унесе и да им свака добра срећа погине, а зла напредује и

надом и на пут и на свако мјесто куда се обраћали да се обраћају жељни и лишени здравља и свакога веселља и ју[на]чке радости и користи...« (Оригинал писма Петра I од 14. јуна 1813. чува се у Историјском институту у Титограду).

*

Петар I пише 8/20. јуна 1821. године губернатору Вуколају Радоњићу и осталим његушким главарима да сину Пера Радова из Вељега Краја, који је отјерао своју закониту жену, не дозволе да узме своју снаху за жену: »Који ли би се Његуш нашâ да јавним или потајним начином таквому беззаконику по својти или по хајтеру оли по миту држи парту, такви од господа Бога вседержитеља да будет проклет и да га сила божија жестоко и немилостиво порази како хулитеља вјере Христове и разоритеља закона христијанскога. Који би свештеник окајаниј дерзнуо такви беззакони брак вјенчати или у дом таквога беззаконика улазити такви да је свештенства лишен и да будет от Бога и от всјех свјатих Богу угодивших проклет како Јуда предатељ и како Арија безумни и Несторија пребеззакони и да Бог на њега пошље љуту и жестоку губу да зле пострада и да се мучи како разбојник и злодјеј и како губитељ душах христијанскијех и поругатељ закона Христова и чина свештеническога« (А. Александров, *Матеріалъ и нѣкоторыя изслѣдованія по исторіи Черногорья,* Казан, 1897, стр. 71–74; видјети: Јевто М. Миловић, *Петар I Петровић Његош, Писма и друга документа,* грађа: 1821–1830, књига друга, Титоград 1988, стр. 22).

*

У свом писму од 1/13. маја 1826. године Петар I моли и заклиње Катуњане и Брђане да поштују договоре о међусобном миру, да казне зле људе између себе који су криви за велико зло које је »преко вјере« било међу Бјелопавлићима и Загарчанима и да не допусте да се убудуће таква зла међу њима догађају: »Који ли би Катуњанин или Берђанин о икаквој смутњи и неслоги радио, или мито от које стране узео, оли икакве хиле и неприличне ствари учинио која би могла правога чојка увриједит и неслогу међу вама учинит, оли криве људе бранит, такви да будет от господа Бога вседержитеља по триста путах проклет, да му Бог смути сердце и мозак и његову утробу и дом његов да остане пуст от жестоке љуцке губе. . .« (Писмо Петра I од 1. маја 1826. године Катуњанима и Брђанима чува се у Историјском институту у Титограду).

*

Петар I моли и заклиње 9/21. октобра 1826. године Чевљане, Цуце и Бјелице да сви једнодушно раде како ће се умирити »да не би који по хајтеру или по миту или по другому икаквому неправедному начину потезао кривицом на коју страну и чинио међу дружином смутњу«: »Који ли се нађе от стране главарске или от којега племена и братства толико злога и окамењенога сердца да се Бога не боји и да преко ове страшне и силне заклетве јавним или потајним начином смутњу учини и на мир не пристане таквога смутљивца да крепка и силна десница божија сокруши и да његово сердце и утробу и његов мозак и дом смути, да зле са свијем домом от праведнога суда божија погине како безбожни злодјеј и кервомутник братски и земаљскиј, а правим и послушним да будет Бог у помоћ. . .« (Писмо Петра I од 9. октобра 1826. године чува се у Историјском институту у Титограду).

*

Петар I моли и преклиње 2/14. новембра 1828. године »свакога Бјелопавлића и осталога Брђанина и Црногорца« да не би који узео за жену одбјеглу снаху Гаврилову из Дробњака која има »законитога мужа«: »Ако ли се нађе такви бездушник, да је преко закона божија и преко ове моје страшне заклетве узме, таквога остављам под најжесточајшим проклетством, да му Бог узме здравје и свако добро од овога свијета и да на њега и на њу, такођер и на попа, који би их дрзнуо вјенчати, вседржитељ господ Бог пушти свако зло и сваку несрећу и жестоку људску губу и живину, да их губа згрчи, како безбожне, бездушне и безобразне хулитеље и преступнике закона и заповиједи Христа Бога и Спаситеља нашега.« (Писмо Петра I од 2. новембра 1828, Душан Д. Вуксан, П о с л а н и ц е, Цетиње, 1935, стр. 220–221).

*

Петар I сазнао је за »зло које се« десило »међу Кућишчанима и Крађедољанима« па моли Ћеклиће и Кућишчане да прекрате »зло и покољ да се не умножава«: па их моли и Богом заклиње »да не пуштају више зла« него да се смире: »Који ли неће, но чинит парте и да се више зла чини, такви да буде проклет, он и његов род, и да га буде анатема, и да господ Бог ископа његов дом от љуцке губе, да из његове куће не изиде ни јунака ни добра чојка, но да га порази сила господња да се познаје међу народом кâ и церна овца међу бијелијема, а послушнијема да буде господ Бог у помоћ« (Писмо Петра I чува се у Рукописном одјељењу Централне народне библиотеке »Ђурђе Црнојевић« на Цетињу).

*

Петар I поручује Вулу Кулетици Подгоричанину да отети новац преда свештенику Григорију Драголиму: »Не кћене ли ни сада послушат, сам да је Вуле от господа Бога вседержитеља проклет, и он, и његов дом и напредак, да је проклет от Спаса нашега и Исуса Христа, и от пресвете матере Богородице, от свијех анђелах и арханђелах и мученикаx, и от свијех божијех угодникаx, да се његов дом истражи от жестоке љуцке губе, да Бог и ово славно вознесеније Христово које се примиче, возведе њега и његову дружину пред народом махните и да махнити кажују лајући јако пси, све што су на аманет узели« (Лаза Поповић, П и с м а в л а д и к е П е т р а I).

Познато је да је »Стега« владике Петра I била предлог законских правила која је он намјеравао увести у »бесудну земљу« Црну Гору. У њој на једном мјесту налазимо:

»Од дневи данашњега и унапријед ако би се нашао који Црногорац, или које село, или племе, или која нахија да буде издајник, јавним или потајним начином, таквога сви једногласно предајемо вјечноме проклетству како Јуду, предатеља Господња, и како злочестивога Вука Бранковића, који издаде Србе на Косову и вјечну мрзост и проклетство од народа на себе привуче и од милости божје отпаде. И таквога братскога и хришћанскога крвника и издајника, који би се нашао, не само што вјечноме проклетству предасмо и рекосмо да га буде анатема и да је пред Богом овога и будућега свијета одговорник за све, што би зла преваром и издајом учинио, него крв наша на њега и на чеда његова од земље на небо као Авељева да се проспе и да остане као крв Христа Спаситеља нашега на народ јеврејски. Таквога издајника у вијек од збора и општества нашега одлучисмо да части и поштења нема, него он и род његов да остане увијек у срамоту и болест као издајник вјере и закона и хулитељ имена божјега и крвник свега нашега народа. И ако би Бог у наше вријеме уздигнуо и послао кога овом земљом управљати и владати, то ми таквоме господину и дјеци нашој остављамо ово писмо на изглед, да и у то вријеме и увијек онај издајник и род његов не би имао части и поштења, ни остале милости никакве, него да буде како род клетвопреступни и пријеварни, у ненавист свакоме и мрзост.« (Душан Д. Вуксан, *Петар I Петровић Његош и његово доба,* Цетиње, 1951, стр. 67).

Позната је клетва сердара Вукоте из Горског Вијенца која почиње стиховима:

»У памет се добро, Црногорци,
(а ко чиња бити ће најбољи!)
а ко издâ онога те почне,
свака му се сатвар скаменила!
Бог велики и његова сила
У њиву му сјеме скаменио,
У женĉ му ђецу скаменио!. . .«

(Горски вијенац, стих. 2407–2413)

О уобичајеном заклињању и клетви у Црној Гори Валтазар Богишић је записао:

»Куну се у цркви. Али прије се куне главни окривјеник. Али и њега прије они те ће се клети с њиме куме и моле да истину каже да ради криве клетве не би сви људи пропали. . . Тад се куну клетвеници држећи сваки руку на глави своме мушкому дјетету, које се такође узимље у формулу клетве, тј. да би се и она дјеца окаменила (то јест да онако и остане и да не буде од њега порода). Окривљеник и опет се куне са оклетвеницима и ваљда се и он броји у означени број, дакле 6, 12, 24 с њим, тј. и њега бројећи. Заклиње онај увријеђени или који други који боље умије клети од његова братства, а окривјени и клетвеници говорили су сви: 'Амин, ако је крив, дабогда, ако је крив да ни се све ово стече што си завезао'.«

». . . Клетва је била у двије форме, или се куне сам коме се треба клет, или онај кому се куне сам га куне, а он одговара: 'Амин, дабогда'. У првом случају, кад се он сам куне, бива одприлике овако: 'Да да бог, ако сам то ја украо (или убио), бог наредио да моја свака ствар осуши се као ова сланка, или палица (коју у руку држи суву), као ово што сад ја у руке држим, и да бог нареди да ми се свака ствар скамени као овај камен на који мојом ногом стојим, бог наредио скаменило ми се дијете у жену, теле у краву, јагње у овцу, козле у козу, сјеме свако у моју баштину, траг мој да ми погине као и шареним коњима, од мога трага, бог наредио, да се излежу губавци, да се свак живи с мојим трагом заклиње и да се са мном звекне у накрст земље и свијета у све седам краљевах'. Овај викне: 'Амин, и доста је више'. 'Оћу још: бог и сви божи свеци наредили да све ово што ја јутрос завезах на ово страшно мјесто све ми се догодило, ако ли сам прав, бог ми помогао'. Тад му и овај викне: 'Амин, дабогда'. У другом случају бива овако: 'Куни, што чекаш и што ме мучиш, немам ти што казати ништа, но куни'. Тад овај почне: 'Помози боже! Дабогда, ако си ми крив, а не

ћеш да кажеш, бог ти наредио и сви божи угодници, ако не хтијо казат ишта, ако си знао или си учинио, твоја свака ствар да буде скамењена као ова плоча од камена те ти ја сад на главу држим, скаменио ти бог свако сјеме које у твоју земљу својом руком сијао, скаменио ти бог дијете у жену, теле у краву, јагње у овцу, козле у козу, и да бог велики нареди да ми манит долазиш на моја врата да иштеш од мене опроштење...«*

Оштро куне и народ у Горском вијенцу:

»Великаши, проклете им душе,
на комаде раздробише царство. . .
великаши, траг им се утр'о,
распе сјеме посијаше грко. . .
великаши, грдне кукавице,
постадоше рода издајице!
О проклета косовска вечеро!
куд та срећа да грдне главаре
све потрова и траг им утрије. . .
Бранковићу, погано кољено. . .
истурчи се плахи и лакоми,–
млијеко их српск
постадоше рода издајице!
О проклета косовска вечеро!
куд та срећа да грдне главаре
сва потрова и траг им утрије. . .
Бранковићу, погано кољено. . .
истурчи се плахи и лакоми,–
млијеко их српско разгубало!«

(стих. 207, 208, 210, 211, 213–217, 225, 260, 261)

Подсјетите се сад и на клетву сестре Батрићеве из Горског вијенца:

»Главари се скаменили, кам им у дом!«

(стих. 1963)

Сличну клетву сретамо и у Огледалу српском:

»Ко те изд'о, издало га љето!
Бијело му жито не родило!
Стара њега мајка не вићела!
Њим се мила сестра не заклела!«

* (Валтазар Богишић *Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији (Анкета из 1873. г.)*. Приредио др Томица Никчевић, Титоград, 1984, стр. 292 и 294).

Љубомир Ненадовић нам прича да је Петар II овако проклео Омар-пашу: »Е, да Бог дâ, пошао трагом свију потурчењака; српско му зрно срце разнијело, као што је то било свима потурченим пашама; е, да Бог дâ га разгубало српско млијеко, којим је одојен; е, да Бог дâ, на страшном суду погледао се у очи с Обилићем!« (П и с м а и з И т а л и ј е, Српска књижевна задруга, књ. 107, стр. 48).

Петар II се, без сумње, за ову своју клетву[1] надахнуо познатом клетвом кнеза Лазара:

»Јер знадеш ли, моје чедо драго,
Кадоно смо на заклетви били
Како нас је заклињао кнеже,
Заклињао, преклињао љуто:
'Ко је Србин и српскога рода,
И од српске крви и колена,
А не дош'о на бој на Косово,
не имао од срца порода!
Ни мушкога ни девојачкога;
Од руке му ништа не родило!
Рујно вино ни шеница бела;
Рђом кап'о, док му је колена!'«

(Вук Стеф. Караџић, С р п с к е н а р о д н е п ј е с м е, књига друга, Београд, Просвета–Нолит. 1977, стр. 217–218.

»Јер ти ниси на заклетви била
Како нас је заклињао кнеже,
Заклињао, преклињао љуто:
'Ко је Србин и српскога рода,
И од српске крви и колена,
А не дош'о на бој на Косово,
Од руке му ништа не родило!
Рујно вино, ни шеница бела;
Не имао пољског беријета!
Ни у дому од срца порода!
Рђом кап'о док му је колена!'

Да је коме послушати било,
Како љуто кнеже проклињаше:

1. Ми смо још 1946. упозорили на сродност између клетве сердара Вукоте и клетве кнеза Лазара (*Разни родови поезије код Његоша,* Побједа, Цетиње 4. август 1946, и *Сйазе ка Њеїошу.* 1983. стр. 303–306).

'Ко не дође на бој на Косово,
Од руке му ништа не родило:
Ни у пољу бјелица пшеница,
Ни у брду винова лозица'«[2]

Из овога се нашег излагања види да је клетва Лазарева само ставила у покрет машту нашег пјесника и распирила код њега сурова осјећања и велику мржњу коју је он читавог свога живота, с оправдањем, гајио према издајици; нико, ни прије ни послије њега, није знао да загрми као он на највећег народног »изрода«; његова клетва потреса читаоца до дна душе: човјеку мора да удари крв у слепоочнице и да га нека ужасна језа подухвати кад чује проклетства сердара Вукоте чија свака ријеч »жеже као усијано гвожђе«. Просто изгледа блага и питома клетва кнеза Лазара према Његошевој клетви.

»У памет се добро, Црногорци!«
(Горски вијенац, стих 2407)

Тај стих је кратак и језгровит. Изражен је елиптично.

У Српским народним пословицама које је објавио Вук Стеф. Караџић 1849. године има слична пословица: »У змидер се у памет, јер ћеш сад извући лутрију. Можеш бити бијен или на какво друго зло ударити« (број 5825).

»а ко издâ онога те почне,
свака му се сатвар скаменила!
Бог велики и његова сила,
у њиву му сјеме скаменио!
У жене му ђецу скаменио!«[3]
(Горски вијенац, стих. 2409–2413).

2. Вук Стеф. Караџић, *Срйске народне ūјесме,* Просвета – Нолит 1977, Београд, књига друга, стр. 224.

3. У *Комēнтару »Горскоī ьијенца«* од проф. др Слободана Томовића 1986. године стоји погрешно:
»Бог велики и његова сила
у њиву му сјеме скаменило,
у жене му дјецу скаменило!«
(Слободан Томовић, *Комēнтар »Горскоī ьијенца«,* Никшић, 1986, стр. 336).

У Српским народним пословицама из 1849. године Вук Стеф. Караџић је забиљежио сљедеће народне пословице: »Тако ми се свака работа не закаменила као станац!« (број 5335). »Тако ми се не закаменилодијете у жени, теле у крави, јагње у овци, свако сјеме у баштини и дух у костима!« (број 5329). Никола Банашевић је скренуо пажњу на детаљни опис народног обичаја »оклештина« који је Вук Караџић приказао у свом Рјечнику.

»Од њега се излегли губавци. . .«
(Горски вијенац, стих 2414).

У *Речнику српскохрватскога књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (Београд, 1965, књига III, с. в. губавац) објашњено је којом приликом се употребљавао израз »губавац«: »Видимо да су људи, у срџби, називали један другог. . . изразима: издајниче, губавче, робе. . .«.

У нашем народу се употребљава израз »излећи« кад је ријеч о човјеку. У *Рјечнику хрватскога језика* који су »скупили и обрадили« Ф. Ивековић и Иван Броз стоји »У нас се излеже нов Јуда Искаријотски. . .« (с. в. излећи).

»Траг се грдни његов ископао
како што је шареним коњима!«
(Горски вијенац, стих. 2416–2417).

Милан Решетар је упутио у своме коментару уз Горски вијенац на народну пословицу у Српским народним пословицама из 1849. године: »Тако ми се траг по трагу не ископао, као и шаренијем коњма! у Црној Гори. Будући да шаренијех коња врло мало има, зато се овђе мисли да их је нестало сасвим – послије Шарца Краљевића Марка?« (Српске народне пословице, стр. 276).

»Часне посте за пса испостио.«
(Горски вијенац, стих 2424).

Слична заклетва се налази у Српским народним пословицама које је 1849. године издао Вук Стеф. Караџић:

»Тако ове посте за пса не испостио! Уз пост.«

Видо Латковић у својим Објашњењима уз Горски вијенац упозорио је на ту народну пословицу (Петар II Петровић Његош: Горски вијенац. Луча микрокозма, Београд, 1984, стр. 309).

»Гроб се његов пропâ на та' свијет!«
(Горски вијенац, стих 2425).

У народу се вјерује да постоји овај и онај свијет. У народној се пјесми говори о »земаљском« и »небеском царству«.

Радосав Бошковић сматра да израз »на та' свијет« значи нешто бесконачно дубоко »чак до у подземни свијет или пакао«. То Бошковићево тврђење поткрепљује изрека пророка Исаија: »15. А ти се у пакао сврже, у дубину гробну« (Свето писмо новога и старога завјета, Њујорк–Лондон, 1950, стр. 570).

»Не предавâ пуње ни проскуре«
(Горски вијенац, стих 2427).

У *Рјечнику* хрватскога језика који су издали Ф. Ивековић и Иван Броз 1901, свезак II, с. в. »пу̏ње« и »про̏скура« детаљно су објашњени ти изрази: »Пуње, н. (у Ц. Г. и у Лици) вино што се (о крсном имену) даје у цркву, и с којим се у славу устаје: Изнесоше пуње и свијеће. Рј. у нашијем црквама вино што се за богослужење употребљује. Ј. Богдановић – Тако ми овога пуња Христова! (При вину). Посл. Тако ми се огњиште на крсно име мојијем пуњем не угасило... Домаћин га, наш брат, славио пуњем и проскуром... проскура, ф. види поскура (у Паштровића има и од 15 литара а најмање 6 литара, и то људи носе манастирима и црквама за душу... Било проскура, биће попова. Посл. Тако ми плоче на коју проскуру печем...«

»Него пасју вјеру вјеровао«.
(Горски вијенац, стих 2428).

У нашем народу се »рече, као поруга, злу чоеку 'пасја вјера'« (Ф. Ивековић и Иван Броз, *Рјечник хрватскога језика,* Загреб 1901, свезак II, с. в. па̏сјй).

»Крвљу му се прелили бадњаци,
крвљу крсно име ославио!«
(Горски вијенац, стих. 2429–2430).

Постоји у народу заклетва: »Тако ми се вино на крсно име у крв не прометнуло!«. (Вук Стеф. Караџић, Српске народне пословице, Беч, 1849, број 5819).

»Своју ђецу на њ' печену ио!«
(Горски вијенац, стих 2431).

Постоји у народу страшна заклетва: »Тако своју ђецу печену не ио!« (Вук Стеф. Караџић, Српске народне пословице, Беч, 1849, број 5430).

На сродност ове пословице и стиха: »Своју ђецу на њ печену ио!« упозорио је Слободан Томовић (Коментар *Горскоī вијенца,* Никшић, 1986, стр. 339).

Стих из Горског вијенца:
»у помамни вјетар ударио« (ст. 2432)
сродан је са народном пословицом:
»Тако у махнити вјетар не удрио!«
(Српске народне пословице, Београд, 1964, стр. 281).

»Тако у махнити вјетар не удрио« (др Ф. Ивековић и др Иван Броз, *Рјечник хрватскоīа језика,* Загреб, 1901, свезак II, с. в. вјетар).

Поставља се питање да ли су Ф. Ивековић и Иван Броз преузели тај стих из *Горскоī вијенца* или из наше усмене народне поезије.

»Ко издао, браћо, те јунаке,
рђа му се на дом распртила!«
(Горски вијенац, стих. 2434–2435).

У Речнику Његошева језика, који је уредио Михаило Стевановић, објашњен је глагол ра̀спртити се овако: ра̀спртити се, –им се сврш. свалити се, сручити се, –Ко издао, браћо, те јунаке рђа му се на дом распртила. . .« (суб. в. распртити се).

Слободан Томовић тумачи глагол »распртити се« доста слободно: »И ово је«, каже он, »асоцијација на народне клетве: 'Рђа га убила као чавао на путу', 'Рђа ти свака додијала'. . . У Његоша, смисао је нешто проширен: рђа, невоља снашла тебе и твоју породицу (дом). На дому ти рђа отпочинула, никад се несреће не могао избавити« (Коментар *Горскоī вијенца,* Никшић, 1986, стр. 340).

У *Рјечнику хрватскоīа језика* који су »скупили и обрадили« Ф. Ивековић и Иван Броз тачно је објашњен рефлексни глагол »распртити се«: »распртити се. . . sich bei Jemand einquartiren (ohne viel zu fragen) deverto. Pj. дођи коме на конак онако не питајући га пуно. – За несрећу више не збо̀ри ми, која ми се на дом распртила. Нпј. 5, 537, с. в. »распртити се«).

»За његовим трагом покајнице
све кукале довијек лагале!«
(Горски вијенац, стих. 2436–2437).

Видо Латковић је указао на сличну заклетву у нашем народу: »Тако покајнице за мном до вијека не лагале!« (Вук Стеф. Караџић, Српске народне пословице. Приредио Мирослав Пантић, Београд, 1964, стр. 279, пословица 5420).

»Покајнице (које наричу за мртвим чоеком) свакога хвале, а овај вели ако се криво куне да би у његову роду нико ништа не учинио што би ваљало хвалити, него покајнице све да би лагале«.

Наш »пјесник гњева« напабирчио је за ову своју клетву велики број варварских мотива, пустио их да прођу кроз своју душу, натопио их срцбом и мржњом, зачинио пластичним фигурама и украсима и на основу њих створио једно грандиозно мјесто које може, с поетске тачке гледишта посматрано, да стане раме уз раме с величанственом химном Богу владике Данила »Боже драги, који све управљаш...« или са оном апотеозом, можда још финијом Стамболу од Мустај-кадије из Горског вијенца:

»О Стамболе, земаљско весеље,
купо меда, горо од шећера. . .«
(Горски вијенац, стих. 911, 912)

Проклетства сердара Вукоте долазе, такорећи, у таласима. Готово у самом почетку клетве јавља се анафора која јој као увод служи:

»А ко чиња, бити ће најбољи,
а ко изда онога те почне«;
(Горски вијенац, стих. 2408, 2409).

затим слиједи градација с епифором:

»Свака му се сатвар скаменила!. . .
у њиву му сјеме скаменио,
у жене му ђецу скаменио,
од њега се излегли губавци. . .«
(Горски вијенац, стих. 2410, 2411–2414).

Колико нас грозоте, сировости и суровости, ако би се човјек смио тако изразити, запљускује из ове ужасне клетве, којој по немилосрдном тону, варварском замаху и енергичном ритму нема равне у читавој свјетској књижевности, и каква разлика између оних стихова, кроз зубе процијеђених и хајнеовским стилом написаних:

»Фатима је струком дивота,
очи су јој двије звијезде,
лице јој је јутро румено,. . .

уста су јој паром срезана,
усне су јој ружом уждене,
међ којима каткад сијева
сњежна гривна ситна бисера. . .«
(Горски вијенац, стих. 1861–1863, 1865–1868).

И ових страшних:

»Крвљу му се прелили бадњаци,
крвљу крсно име ославио,
своју ђецу на њ печену ио;
у помамни вјетар ударио,
а у лик се манит обратио!«
(Горски вијенац, стих. 2429–2433).

Ту је даље она сасвим оригинална инверсија са изванредном игром ријечи и леониским сликом:

»У кућу му пушке не висило,
главе мушке не копа од пушке,
жељела му кућа мушке главе. . .«
(Горски вијенац, стих. 2418–2420).

коју је наш пјесник изразио са три стиха у облику градације да би успорио ток стиха и истакао што јаче важност главе мушке за једну црногорску породицу. Нарочито се ту издваја она већ спомињана сјајна градација с анафором:

»Крвљу му се прелили бадњаци,
крвљу крсно име ославио,
своју ђецу на њ печену ио. . .«
(Горски вијенац, стих. 2429–2431).

Грехота би била заборавити епско понављање:

»Ко издао, браћо, те јунаке«,

које прекида излагање и попут трубе јавља читаоцу да треба да одахне и да »сркне« мало ваздуха да би могао изговорити наредне клетве.

Jevto MILOVIĆ (Titograd)

ON CURSE

(Summary)

The paper tells about curse as a spiritual means of positive influence upon the conscience and behaviour of religious man through assuring him that God will undoubtedly inflict the deserved punishment upon the sinner and moral evir-doer.

The author quotes examples of curses found in various written documents: letters of distinguished personalities, folk poetry, works of art and science. Standing out among these are the »Kosovo curse« of Serbian prince Lazar, those of prince-bishop Petar I Petrovic Nyegosh (Saint Peter of Cetinjė) addressed to some Montenegrins, and the curses contained in *»The Mountain Wreath«* by Petar II Petrovic Nyegosh.